

КАРТУВАННЯ СИТУАЦІЇ ТА ПОТРЕБ ПЕРЕМІЩЕНОГО НАСЕЛЕННЯ В ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ

28 БЕРЕЗНЯ 2023 РОКУ

In partnership with _____

ВСТУП

Відповідно до запиту Закарпатської обласної військової адміністрації (ОВА) МОМ провела дослідження з метою збору даних щодо становища, потреб і майбутніх намірів внутрішньо переміщених осіб (ВПО), які наразі проживають у Закарпатській області та на заході України.

В період з 24 лютого по 25 листопад 2022 року в Закарпатській області було зареєстровано понад 162 400 ВПО¹. Щоб підтримати нужденних людей і місцеві громади у подоланні складних обставин, Закарпатська ОВА потребує комплексних даних про становище, потреби та наміри ВПО, особливо в соціально-економічних питаннях, для розробки обґрунтованих і належним чином таргетованих політик і програм.

Це дослідження було сплановане і реалізоване МОМ у тісній співпраці із Закарпатською ОВА, Закарпатським обласним благодійним фондом «Едельвейс» та Національним інститутом стратегічних досліджень (НІСД). На національному рівні до розробки інструментів збирання даних також долучився Офіс реформ Кабінету Міністрів України.

У цьому дослідженні застосовано кількісний підхід зі збиранням даних шляхом опитування домогосподарств з допомогою структурованих анкет і через особисті співбесіди. Опитування домогосподарств мало на меті збирання репрезентативних даних щодо цільових підгруп населення на рівні районів: зареєстрованих ВПО, незареєстрованих ВПО та представників місцевого (непереміщеного) населення. Загальна кількість включених до вибірки респондентів — 4 340 осіб, із яких 2 033 ВПО та 2 307 місцевих мешканців. Дослідження було проведено в усіх шести районах Закарпатської області в період 9–27 листопада 2022 року.

Дослідження проведене в рамках фінансованого Канадою проекту «Людський вимір: Розбудова спроможностей зі збирання даних на низовому рівні заради покращення підготовки та зміцнення стійкості громад в Україні», який реалізує МОМ Україна. Цей проект поєднує елементи, спрямовані на розбудову потенціалу на місцевому рівні для збору доказової бази з актуальних питань реагування, стійкості та відновлення громад по всій Україні, в тому числі навчання місцевих обліковців, постачання обладнання для збирання даних, а також консультації з громадами.

ЗМІСТ

РЕЗЮМЕ ОСНОВНИХ ВИСНОВКІВ	2
ПАРТНЕРИ ПРОЄКТУ	4
ПОНЯТТЯ Й ТЕРМІНИ	5
ДЕМОГРАФІЧНІ ДАНІ	6
ОБЛАСТЬ ПОХОДЖЕННЯ І ПОТОЧНЕ МІСЦЕ ПЕРЕБУВАННЯ	7
МІСЯЦЬ ПРИБУТТЯ І СТРУКТУРА ДОМОГОСПОДАРСТВ	8
ЖИТЛО	9
РИНОК ПРАЦІ ТА ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ	10
БЕЗРОБІТТЯ	12
ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВИЩЕ ДОМОГОСПОДАРСТВ	13
ДЖЕРЕЛА ДОХОДУ ТА ДОСТУП ДО МІСЦЕВИХ ПОСЛУГ	14
ІНКЛЮЗІЯ НА РІВНІ ГРОМАДИ	16
НАМІРИ ЩОДО ПЕРЕМІЩЕННЯ	17
БАЗОВІ ПОТРЕБИ ТА ПРОБЛЕМИ	19
ПРИМІТКИ ЩОДО МЕТОДОЛОГІЇ	20

Викладені в цьому звіті думки належать авторам і не обов'язково відображають погляди Міжнародної організації з міграції (МОМ). Інформація, що міститься у цьому звіті, призначена виключно для загальних інформаційних цілей. Використання позначень та подання матеріалу в цьому звіті не має на меті висловлення будь-якої думки щодо правового статусу будь-якої країни, території, міста чи населеного пункту, їхньої влади, кордонів чи меж від імені МОМ.

Якщо не зазначено інше, дані, представлені в цьому звіті, скопійовано за результатами опитування, проведеного для цього дослідження в Закарпатській області в період 9–27 листопада 2022 р.

Для отримання додаткової інформації звертайтеся за адресою: DTMUkraine@IOM.int

© 2023. Міжнародна організація з міграції (МОМ). Усі права захищені. У випадку цитування, перефразування або використання в будь-який інший спосіб інформації, що міститься в цьому звіті, джерело інформації необхідно зазначити так: «Джерело: Міжнародна організація з міграції (МОМ), Картування ситуації та потреб переміщеного населення в Закарпатській області, 23 березня 2023 року».

Фотографія на обкладинці: ВПО проходить опитування для цього дослідження в Центрі надання адміністративних послуг Ужгорода в листопаді 2022 р. (МОМ/Дар'я Довженко)

¹Area Baseline Assessment – Ukraine: Round 17 (14 - 25 листопада 2022 р.).

РЕЗЮМЕ: ОСНОВНІ ВИСНОВКИ

ДЕМОГРАФІЧНИЙ ПРОФІЛЬ

У Закарпатській області частка жінок серед зареєстрованих ВПО більша (56%), ніж чоловіків, тоді як серед незареєстрованих ВПО переважають чоловіки (55%). Для порівняння, місцеве населення області на 51% складається з жінок і на 49% — з чоловіків. Хоча це співвідношення є характерним для вибірки опитування, воно також є репрезентативним для населення в цілому.

Частка населення віком 18–55 років, що становить більшість людей працездатного віку, дещо вища серед ВПО (58%) у порівнянні з місцевим населенням (53%). Хоча, знову ж таки, це співвідношення є характерним для вибірки опитування, воно також є репрезентативним для населення в цілому.

Більшість респондентів, що потрапили до вибірки, мешкають у містах і великих селищах Закарпатської області. Хоча було докладено зусиль, щоб забезпечити включення осіб, які мешкають у сільській місцевості, ця вибірка віддзеркалює розподіл цільових груп населення області між містами та селами.

Загалом 97% зареєстрованих ВПО, що мешкають у Закарпатській області, були зареєстровані у місцевостях, де вони наразі мешкають, а решта зареєстровані за адресами поза межами області. Де-факто переміщені особи, які не отримали офіційного статусу ВПО, з-поміж причин такого рішення називають міркування безпеки (24%), хвилювання щодо призову (22%), неможливість зареєструватися з першої спроби (20%) та бюрократичні перешкоди (14%).

Більше половини ВПО, які наразі мешкають на Закарпатті, перед початком війни проживали лише у трьох областях: Харківській, Донецькій та Запорізькій.

Майже 60% населення ВПО Закарпатської області прибули до кінця квітня 2022 року, а ще 10% — впродовж наступного місяця. Більшість ВПО, які прибули за останні місяці, наразі (ще) не зареєстровані: 24% незареєстрованих ВПО прибули впродовж жовтня–листопада 2022 р., тоді як лише 4% прибулих у цей період зареєструвалися. До речі, 47% незареєстрованих ВПО прибули до кінця квітня 2022 року. Очевидно, це свідчить про те, що **для багатьох переміщених людей в області брак часу не є першопричиною відсутності реєстрації статусу ВПО.**

ЖИТЛО

Більшість зареєстрованих ВПО (41%) мешкають в орендованому житлі, тоді як серед незареєстрованих ВПО цей показник становить лише 27%.

З іншого боку, 42% незареєстрованих ВПО проживають у оселях своїх родичів чи друзів, що є характерним для 26% зареєстрованих ВПО. Це свідчить про те, що **ключовим мотивом для реєстрації статусу ВПО може бути потреба забезпечити оплату житла.**

РИНОК ПРАЦІ ТА ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ

Загалом 32% ВПО в Закарпатській області наразі працевлаштовані з повною чи неповною зайнятістю, як у віддаленому режимі так і ні, порівняно з 60% місцевого населення.

Як правило, серед тих, які зараз мають роботу, незареєстрованих ВПО більше, ніж зареєстрованих — особливо в професіях, які передбачають віддалену роботу, але і в інших також.

Основні сектори економіки, в яких навчаються/здобувають освіту (і зазвичай влаштовуються на роботу) ВПО, — це сфера послуг і торгівля, хоча значна частка з них мають досвід роботи в галузях ІТ/телекомунікацій, охорони здоров'я та в бізнесі. Для порівняння, місцеве населення здебільшого зайняте в таких секторах: торгівля, послуги, освіта та державне управління.

Загалом 34% ВПО наразі не мають роботи, порівняно з 18% місцевого населення. Серед ВПО, які наразі є безробітними (як ті, що шукають роботу, так і ті, що її не шукають), 72% втратили роботу через війну, порівняно з 13% місцевого населення.

Активно шукає роботу дещо більша частка безробітних жінок (21%), ніж безробітних чоловіків (18%). Ще 15% ВПО є пенсіонерами, і ця частка є співмірною з 13% серед місцевого населення. Головними причинами того, що безробітні зареєстровані ВПО не шукають роботу, є хронічні хвороби, інвалідність, перебування у декретній відпустці або на пенсії. Принциповою причиною, названою незареєстрованими ВПО, є те, що вони планують виїхати до іншої місцевості, **що свідчить про кореляцію між відсутністю реєстрації та більш високим рівнем мобільності.**

Основні сектори, в яких прагнуть працювати ВПО, які шукають можливості працевлаштування: торгівля (25%), послуги (17%), транспорт (12%), виробництво (11%), освіта (11%) та будівництво (10%).

Хоча кількість ВПО, які висловлюють живий інтерес до відкриття місцевого бізнесу, порівняно мала, основні сектори, в яких вони зацікавлені — це виробництво та послуги.

Державна служба зайнятості є ключовим ресурсом для пошуку роботи для 80% місцевого населення, а також для 60% ВПО. Найбільш часто застосованими ресурсами серед ВПО (76%) були онлайн-сервіси, зокрема спеціалізовані веб-сайти з працевлаштування та платформи соціальних мереж.

РЕЗЮМЕ: ОСНОВНІ ВИСНОВКИ

ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВИЩЕ ДОМОГОСПОДАРСТВ

За повідомленнями місцевого населення Закарпатської області, до війни їхній середній рівень доходів був нижчим, ніж у тих, хто зараз проживає в області як ВПО. Проте, відбулося стрімке падіння поточного рівня доходів домогосподарств у переміщеного населення, порівняно з відносно незначним його зниженням у місцевого населення.

Окрім того, істотно зросла частка домогосподарств ВПО без жодних доходів: удвічі серед зареєстрованих ВПО та у десять разів серед незареєстрованих ВПО (до 4%). Частка осіб з доходом домогосподарств на рівні 1500–7000 грн дещо збільшилася серед місцевого населення (з 19% до 22%), але значно більш істотно зросла серед зареєстрованих (з 14% до 31%) та незареєстрованих ВПО (з 11% до 18%).

Майже 63% домогосподарств зареєстрованих ВПО вважають основним джерелом доходу щомісячну грошову допомогу для ВПО, 24% залежать від соціальних виплат, а 31% — від пенсій. Крім того, 28% повідомили, що основним джерелом їхнього доходу є заробітна плата. Що стосується незареєстрованих ВПО, то тут 39% розраховують на заробітну плату, 19% — на пенсії та 11% — на соціальні виплати як основне джерело доходу. **Загалом незареєстровані ВПО видаються більш економічно незалежними, ніж зареєстровані.**

ДОСТУП ДО МІСЦЕВИХ ПОСЛУГ

ВПО, що мешкають у Закарпатській області, повідомляють про потребу в різноманітних місцевих послугах, у тому числі в загальних медичних послугах (24%), послугах спеціалізованої медичної допомоги (15%), послугах із охорони психічного здоров'я та психосоціальної підтримки (9%), підтримки осіб з інвалідністю та хронічними захворюваннями (8%), соціальних послугах (7%), догляді за дітьми/дитячих садочках (7%) і початковій освіті (7%). **Загалом майже 90% ВПО вдалося отримати доступ принаймні до деяких необхідних місцевих послуг, хоча це не завжди було легко.**

ІНКЛЮЗІЯ НА РІВНІ ГРОМАДИ

Більшість ВПО загалом не почувуються інтегрованими або почувуються лише частково інтегрованими в місцеві громади.

Зареєстровані ВПО почувуються значно більш інтегрованими, ніж незареєстровані ВПО. Майже половина (48%) незареєстрованих ВПО вказали, що не почувуються частиною місцевої громади, порівняно з 30% зареєстрованих ВПО. З іншого боку, 11% незареєстрованих ВПО вказали, що вони почувуються цілком інтегрованими, порівняно з 19% зареєстрованих ВПО. Суб'єктивна оцінка ступеня інклюзії ВПО у життя місцевих громад представниками місцевого населення виявилася навіть нижчою, ніж у самих ВПО.

Втім, місцеве населення оптимістично ставиться до присутності ВПО на території області. Так, майже половина (45%) опитаних заявили, що позитивно ставляться до присутності ВПО, і лише 13% зізналися в негативному ставленні. **За оцінками як місцевого населення, так і самих ВПО, перше місце за ступенем інклюзії посідає Мукачівський район, за яким іде Ужгородський, тоді як у Рахівському, Хустському та Тячівському районах цей рівень значно нижчий.**

Коли місцеве населення запитали про зміни, що відбулися в громаді після прибуття ВПО, респонденти переважно оцінили їх як позитивні.

Серед найчастіше згадуваних змін — зростання попиту на місцеві послуги (60%); зміна свого ставлення до інших регіонів України (34%), а також відчуття зміцнення громадської солідарності навколо спільної проблеми (28%). З-поміж інших зроблених спостережень основними були: поліпшення перспектив розвитку завдяки появі нових талантів і навичок (21%); збільшення місцевого бюджету (12%); та поживлення громадського життя (8%).

НАМІРИ ЩОДО ПЕРЕМІЩЕННЯ

В короткостроковій перспективі 43% ВПО планують залишити своє поточне місце перебування, а 33% мають намір залишитися. На питання, чи планують ВПО повертатися до місць звичного проживання впродовж наступних двох тижнів, 10% ВПО (листопад 2022 року) відповіли, що планують. Більшість із решти ще не визначилися (12%) або ж вважають, що це залежить від конкретних обставин (11%).

Що стосується довгострокових намірів щодо мобільності, то найбільш популярним варіантом для більшості ВПО є повернення до місця звичного проживання (58%). 10% ВПО в Закарпатській області мають намір інтегруватися за місцем поточного перебування, 2% планують переїхати у інше місце в межах Закарпатської області, а 4% збираються переїхати до іншої області. Майже 10% ВПО планують придбати землю чи нерухомість в області.

БАЗОВІ ПОТРЕБИ ТА ПРОБЛЕМИ

Переважно як ВПО (53%), так і місцеве населення (36%) визначали ключовою потребою фінансову підтримку (грошову допомогу).

Серед інших ключових потреб, названих ВПО, були: медикаменти та медичні послуги (24%), непродовольчі товари, такі як ковдри, одяг, кухонне приладдя та свічки (17%), житло (15%), продукти харчування (13%), тверде паливо (13%) та засоби гігієни (11%).

ПАРТНЕРИ ПРОЄКТУ

Заснована в 1951 році, Міжнародна організація з міграції (МОМ) є провідним органом Організації Об'єднаних Націй в галузі міграції, що тісно співпрацює з урядовими, міжурядовими та неурядовими партнерами. МОМ прагне забезпечити врегульоване та гуманне управління міграцією, сприяє міжнародній співпраці у вирішенні міграційних питань, допомагає в пошуку практичних рішень міграційних проблем, а також надає гуманітарну підтримку населенню, яке її потребує: в тому числі мігрантам, біженцям і ВПО.

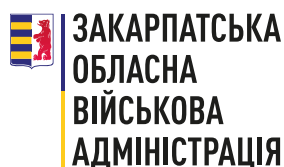
Діяльність МОМ в Україні наразі зосереджена на наданні невідкладної та гуманітарної допомоги населенню, що постраждало від війни. МОМ співпрацює з іншими агентствами ООН, національними та міжнародними організаціями — а також із регіональними, національними та місцевими партнерами — для своєчасного та оперативного визначення пріоритетів, координації та реагування на надзвичайні гуманітарні ситуації. Матриця відстеження переміщень (МВП) МОМ надає гуманітарній спільноті та національним партнерам в уряді України критичні дані про місцезнаходження, мобільність і потреби ВПО по всій країні.

Дослідження проведене в рамках фінансованого Канадою проєкту «Людський вимір: Розбудова спроможностей зі збирання даних на низовому рівні заради покращення підготовки та зміцнення стійкості громад в Україні», який реалізує МОМ Україна. Цей проєкт поєднує елементи, спрямовані на розбудову потенціалу на місцевому рівні для збору доказової бази з актуальних питань реагування, стійкості та відновлення громад по всій Україні, в тому числі навчання місцевих обліковців, постачання обладнання для збирання даних, а також консультації з громадами.

Планування і реалізацію цього дослідження було здійснено МОМ у тісній співпраці із Закарпатською обласною військовою адміністрацією (ОВА), Закарпатським обласним благодійним фондом «Едельвейс» та Національним інститутом стратегічних досліджень. На національному рівні до розробки методологічного підходу та інструментів збирання даних також долучився Офіс реформ Уряду України.

Закарпатський обласний благодійний фонд «Едельвейс» засновано 30 квітня 2002 року для надання благодійної допомоги нужденним і реалізації суспільно важливих ініціатив. Наразі ГО «Едельвейс» налічує близько 200 членів, у тому числі лікарів, адвокатів, підприємців, економістів, працівників закладів вищої освіти, учителів, представників ГО, органів місцевого самоврядування та активних громадських діячів. ГО «Едельвейс» офіційно уклала договір із МОМ як виконавчий партнер для цього дослідження і взяла на себе зобов'язання, у тому числі, виконувати провідну роль у забезпеченні збирання даних та взяти участь в їх аналізі.

Національний інститут стратегічних досліджень (НІСД) було засновано на підставі Указу Президента України від 4 березня 1992 року. Згідно зі Статутом, НІСД — це базова науково-дослідна установа, головною функцією якої є надання наукової та аналітичної підтримки діяльності Президента України і Ради національної безпеки та оборони України.

In partnership with _____

ПОНЯТТЯ І ТЕРМІНИ

Хоча загальноприйнятого або юридично зобов'язального означення **внутрішньо переміщеної особи (ВПО)** не існує, Керівні принципи з питань внутрішнього переміщення містять опис та визначають рамки задоволення їхніх прав і потреб, що є найбільш вживаною характеристикою внутрішнього переміщення.² Керівні принципи становлять нормативну та концептуальну рамку для адвокації, моніторингу та просування прав ВПО. У Керівних принципах зазначено, що ВПО — це:

*«... особи або групи осіб, які були змушені покинути свої будинки або місця постійного проживання, зокрема в результаті або з метою уникнення наслідків збройного конфлікту, ситуації загального насильства, порушень прав людини, стихійних або антропогенних лих і які не перетнули міжнародно визнаний державний кордон».*³

В Україні національне законодавство визначає, що ВПО є «громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини».⁴ У тексті цього звіту представники **«місцевого населення»** — це люди, які постійно проживають на території Закарпатської області й не виїхали звідти з 24 лютого 2022 р. у зв'язку з поточною війною, в тому числі особи, зареєстровані як ВПО в період з 2014 по 2021 рр.

«Зареєстрована ВПО» — це особа, яка офіційно зареєстрована в статусі ВПО у органах державної влади. У контексті цього дослідження це особа, яка зареєструвала цей статус після повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року. **«Незареєстрована ВПО»** — це особа, переміщена після 24 лютого 2022 року, але не зареєстрована в статусі ВПО у органах державної влади.

Поняття **«домогосподарство»** ґрунтується на домовленості окремих осіб або груп осіб щодо забезпечення себе продовольством або рештою необхідного для життя. Домогосподарство може бути або (i) одноособним домогосподарством, тобто особою, яка забезпечує себе продовольством або іншими предметами першої необхідності для життя, не об'єднуючись із будь-якою іншою особою, щоб сформувати домогосподарство з декількох осіб, або (ii) домогосподарством із декількох осіб, тобто групою з двох або більше осіб, які проживають разом, забезпечують себе продовольством або рештою необхідного для життя. Особи в групі можуть об'єднувати свої доходи і можуть, більшою чи меншою мірою, мати спільний бюджет; вони можуть бути або не бути родичами чи складати поєднання як родичів, так і осіб, не пов'язаних між собою родинними зв'язками. Домогосподарство може розміщуватися в житловому будинку або у групі житлових приміщень, таких як пансіонат, готель чи табір, або може складатися з адміністративного персоналу закладу.⁵ Домогосподарство також може не мати дому. Внаслідок значного збільшення кількості переміщень в Україні, що почався у лютому 2022 року, структура домогосподарств зазнала колосальних порушень, як у місцях походження, так і у місцях переміщення.

² Керівні принципи з питань внутрішнього переміщення. UNOCHA. Нью-Йорк: Організація Об'єднаних Націй, 1999. Режим доступу: <https://www.unhcr.org/43ce1cff2.pdf>

³ Там само.

⁴ Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» № 1207-VII від 15 квітня 2014 р. Режим доступу: <https://www.refworld.org/cgi-bin/telex/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=5d6677924>

⁵ Принципи та рекомендації щодо перепису та житла, Редакція 1. Організація Об'єднаних Націй, Нью-Йорк, 1998, Серія М, № 67, Ред. 1, пп. 2.61–2.62. Режим доступу: https://unstats.un.org/unsd/demographic-social/Standards-and-Methods/files/Principles_and_Recommendations/Population-and-Housing-Censuses/Series_M67Rev2-E.pdf

ДЕМОГРАФІЧНІ ДАНІ

Згідно з даними, отриманими серед респондентів опитування, місцеве населення Закарпатської області на 51% складається з жінок і на 49% — з чоловіків. Втім, частка жінок серед зареєстрованих ВПО є вищою (56%). Серед незареєстрованих ВПО, навпаки, переважають чоловіки (55%). Частка населення віком 18–55 років, що становить більшість людей працездатного віку, помітно вища серед ВПО (58%) у порівнянні з місцевим населенням (53%). Це співвідношення є характерним для вибірки опитування, але також є репрезентативним для населення в цілому.

Таблиця 1. Статеве співвідношення серед респондентів вибірки дослідження

Підгрупа	Жінки	Чоловіки
Зареєстровані ВПО	56%	44%
Незареєстровані ВПО	45%	55%
Місцеві жителі	51%	49%

Загалом внутрішньо переміщене населення дещо молодше за постійне місцеве населення. Хоча різниця у віці й незначна, але частка населення віком 18–55 років, що становить більшість людей працездатного віку, вища серед ВПО (58%) у порівнянні з місцевим населенням (53%). Для порівняння, частка осіб віком понад 55 років серед ВПО є нижчою (див. рисунок 1). Співвідношення жінок і чоловіків у кожній віковій категорії ВПО співставне з відповідним співвідношенням серед місцевого населення. У Таблиці 2 показано вісім найбільших етнічних груп, з якими себе ідентифікують респонденти.⁶ Хоча опитування передбачало перелік етнічних груп для вибору, респонденти також мали змогу вказати іншу етнічну групу. Серед зареєстрованих ВПО частка респондентів, які ідентифікують себе як етнічні українці, є вищою, ніж серед незареєстрованих ВПО.

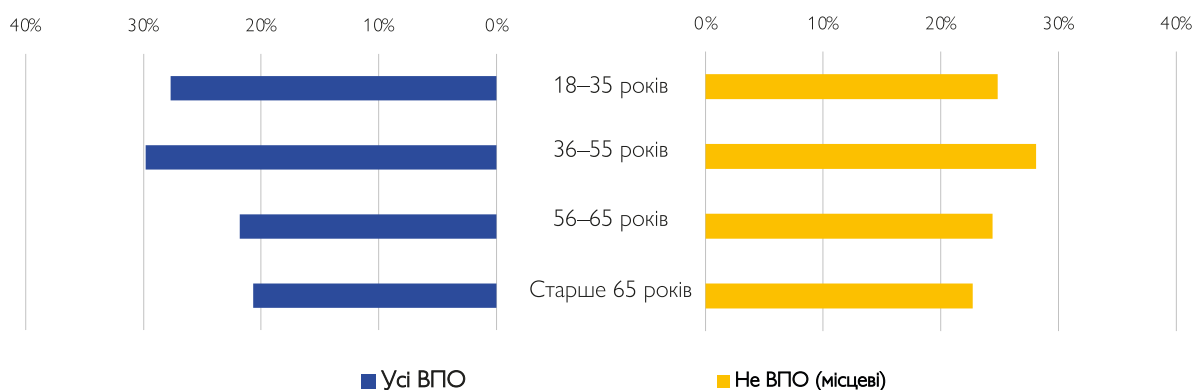
Етнічні українці також ширше представлені серед зареєстрованих ВПО, ніж серед місцевого населення: Закарпатська область має порівняно розмаїтий етнічний склад населення.⁷ Найчисельнішими національними меншинами серед зареєстрованих ВПО є етнічні угорці, росіяни та росіяни/українці.

Таблиця 2. Розподіл кожної підгрупи цільової групи населення за самоідентифікацією власної приналежності до певної етнічної групи

Етнічна приналежність респондента	Зареєстровані ВПО (%)	Незареєстровані ВПО (%)	Місцеві жителі (%)
Українці	93,4	87,9	90,3
Угорці	3,8	0,2	0,5
Українці/угорці	0,1	0	1,4
Росіяни	2,4	2,7	0,7
Українці/росіяни	2,3	4,9	0,6
Євреї	0,1	0	0,3
Українці/євреї	0,8	0,1	0,1
Роми	0,2	0,5	0,6

Значна кількість незареєстрованих ВПО ідентифікують себе як етнічні росіяни/українці або росіяни. 2–3% з обох груп ВПО вважають себе етнічними росіянами. Частка респондентів, які визначають власну приналежність до інших етнічних груп (наприклад, ромів), була істотно нижчою. Проте, варто бути доволі обережними щодо того, наскільки репрезентативними можуть бути ці цифри, адже обліковці, які проводили дослідження, відзначали, що певні етнічні меншини вкрай неохоче брали в ньому участь.

Рисунок 1. Розподіл ВПО та місцевого населення за віковими категоріями

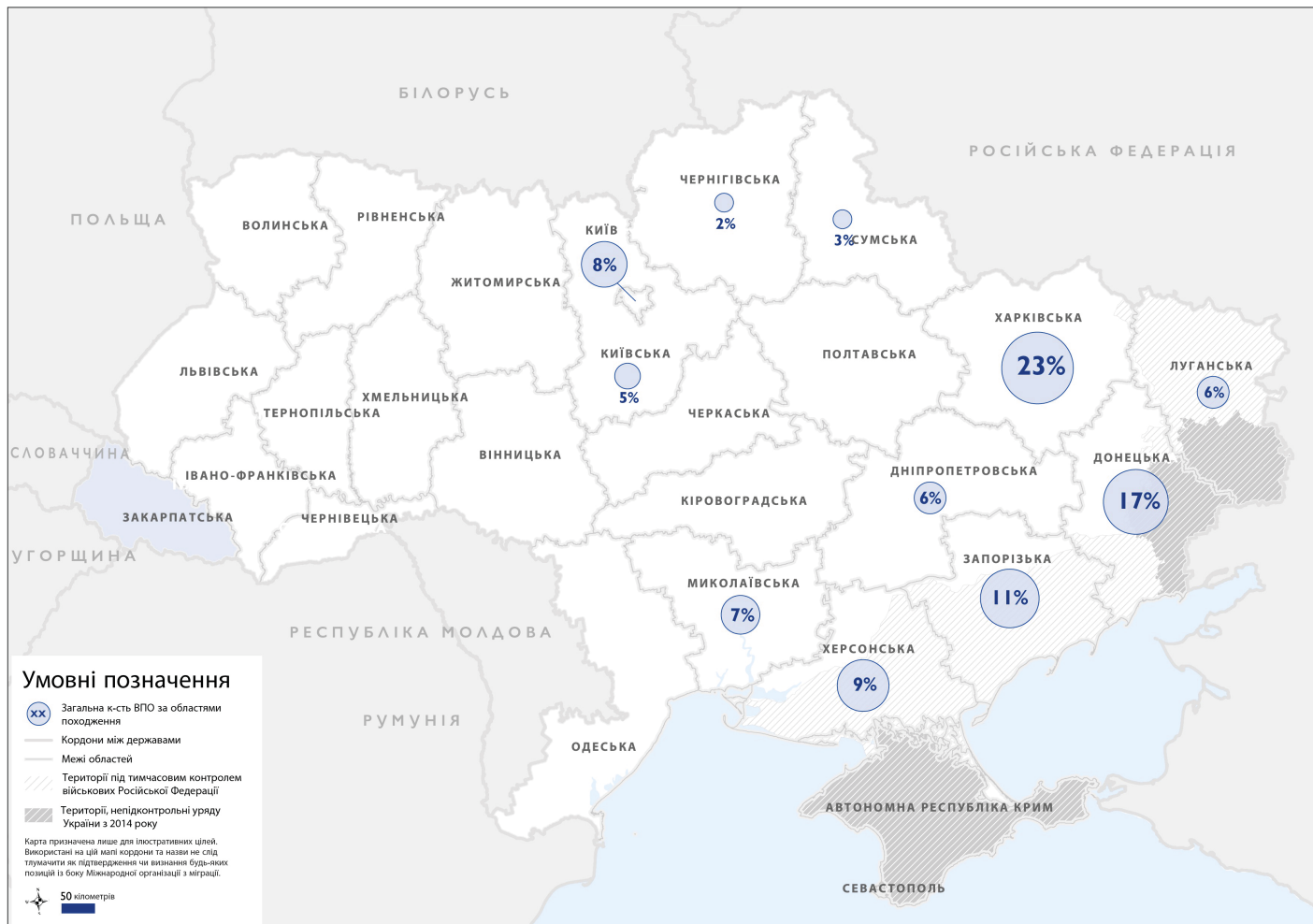

⁶ До цієї таблиці включено лише ті етнічні групи, власну приналежність до яких визнали принаймні 0,5% респондентів (в межах як мінімум однієї підгрупи цільової групи населення). Менші відсотки респондентів чітко визначили власну приналежність до однієї з іще 10 етнічних груп.

⁷ Відповідно до останнього перепису населення, проведеного в Україні (2001 р.): 80,5% населення області ідентифікують себе етнічними українцями; 12,1% — угорцями; 2,6% — румунами; 2,5% — росіянами і 1,1% — ромами. *Результати / Основні підсумки / Національний склад населення / Закарпатська область, Всеукраїнський перепис населення 2001 року.*

ОБЛАСТЬ ПОХОДЖЕННЯ І ПОТОЧНЕ МІСЦЕ ПЕРЕБУВАННЯ

Рисунок 2. На мапі зображено основні області звичного проживання ВПО, які наразі мешкають у Закарпатській області

За інформацією, наданою респондентами в ході дослідження (див. рисунок 2), майже 98% ВПО, які наразі проживають у Закарпатській області, походять з 11 інших областей країни. **Більше половини ВПО, які наразі мешкають в Закарпатській області, перед початком війни проживали лише у трьох областях: Харківській, Донецькій та Запорізькій.** Втім, існують помітні відмінності у місцях походження зареєстрованих і незареєстрованих ВПО. Наприклад, ВПО з Харківської та Донецької областей значно частіше є зареєстрованими, ніж незареєстрованими. Водночас, 16% незареєстрованих ВПО походять із Києва, порівняно з 6% зареєстрованих ВПО. Слід зауважити, серед менших відсотків респондентів число незареєстрованих ВПО є порівняно невеликим: наприклад, 6% респондентів з Дніпропетровської області налічують лише 21 особу.

Загалом 97% зареєстрованих ВПО, що мешкають у Закарпатській області, були зареєстровані у місцевостях, де вони наразі мешкають, а решта зареєстровані за адресами поза межами області. Де-факто переміщені особи, які не отримали офіційного статусу ВПО, з-поміж причин такого рішення називають міркування безпеки (24%), хвилювання щодо призову (22%), неможливість зареєструватися з першої спроби (20%) та бюрократичні перешкоди (14%). Проте 38% обрали відповідь «інше», тобто серед запропонованих варіантів реальної причини не було. Основними іншими відповідями були: планую залишити територію (і, можливо, країну); не бачу сенсу реєструватися; не вистачає часу.

Рисунок 3. Мапа, що показує відносну густоту населення загалом у кожному районі Закарпатської області (синім) і розподіл респондентів дослідження у кожному районі (червоним) як відсоток загального числа учасників вибірки по області.

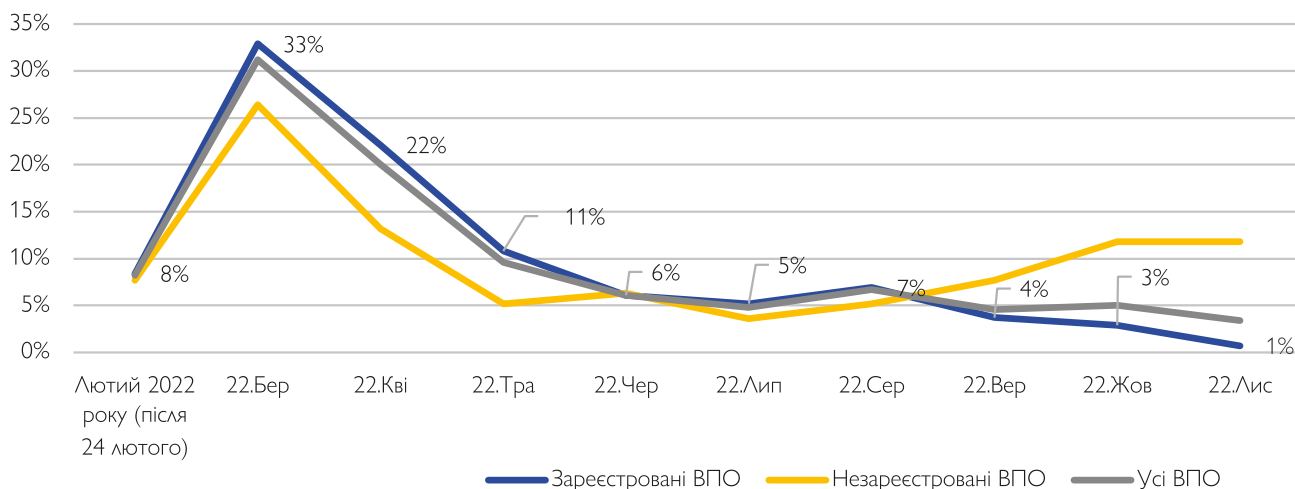

МІСЯЦЬ ПРИБУТТЯ

Майже 60% населення ВПО Закарпатської області прибули до кінця квітня 2022 року, а ще 10% — впродовж наступного місяця. Більшість ВПО, які прибули за останні місяці, наразі (ще) не зареєстровані: 24% незареєстрованих ВПО прибули впродовж жовтня–листопада 2022 р., тоді як лише 4% прибулих у цей період зареєструвалися. До речі, 47% незареєстрованих ВПО прибули до кінця квітня 2022 року.

Очевидно, це свідчить про те, що **для багатьох переміщених людей в області брак часу не є першопричиною відсутності реєстрації статусу ВПО.**

Рисунок 4. Місяць прибуття ВПО до Закарпатської області, 24 лютого–30 листопада 2022 року

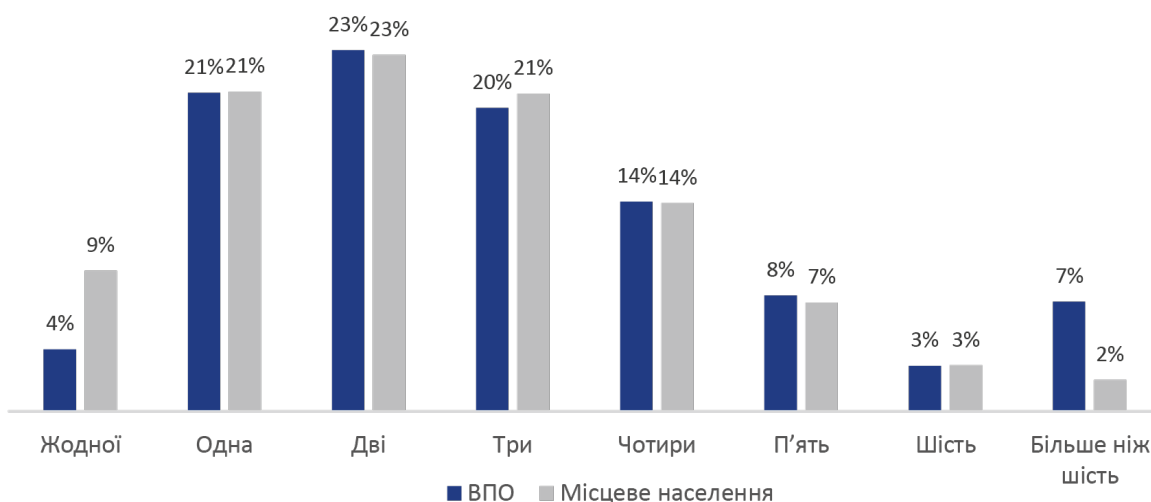

СТРУКТУРА ДОМОГОСПОДАРСТВ

Загалом між місцевим населенням і ВПО немає істотних відмінностей у кількості людей, що живуть у домогосподарствах, за двома винятками: представники місцевого населення частіше мешкають одинцем (як і незареєстровані ВПО у порівнянні із зареєстрованими); а ВПО частіше проживають у домогосподарствах разом із сімома іншими людьми (див. рисунок 5). Крім того, незареєстровані ВПО чоловічої статі більш ніж удвічі частіше мешкають одинцем, ніж жінки.

Як і слід було сподіватися, на питання про кількість осіб, що проживають у їхніх домогосподарствах унаслідок війни, переважна більшість (84%) місцевого населення відповіли: «жодної». Однак, 11% місцевого населення все-таки ділять свої домогосподарства з однією-двома особами, які проживають із ними через війну. Водночас, 20% незареєстрованих ВПО також не ділять свої домогосподарства з жодними іншими особами внаслідок війни, порівняно з 9% зареєстрованих ВПО. Більшість ВПО (55%) ділять свої домогосподарства з однією-двома особами через війну.

Рисунок 5. Кількість осіб у домогосподарствах ВПО і місцевого населення, за винятком самого респондента

ЖИТЛО

Що стосується типу житла, в якому мешкають респонденти, то існують суттєві розбіжності між типами помешкання, в яких переважно проживають підгрупи ВПО. Більшість зареєстрованих ВПО (41%) мешкають в орендованому житлі, тоді як серед незареєстрованих ВПО цей показник становить лише 27%. Водночас 42% незареєстрованих ВПО проживають у оселях своїх родичів чи друзів, що є характерним для 26% зареєстрованих ВПО. Це свідчить про те, що **ключовим мотивом для реєстрації статусу ВПО може бути потреба забезпечити оплату житла.**

Як показує Рисунок 7, між різними районами існують суттєві відмінності в пропорціях ВПО, що мешкають у різних типах наявного житла. Наприклад, 50% ВПО у Берегівському районі проживають у оселях місцевих мешканців Закарпатської області (як знайомих, так і незнайомих), тоді як у Рахівському районі цей показник становить 31% ВПО. Близько 12% ВПО в Ужгородському і 11% у Рахівському районах мешкають у центрах колективного проживання, у порівнянні з 1% у Хустському районі. Крім того, у порівнянні з іншими районами в Хустському пропорційно менше ВПО, які винаймають житло (36%), і більше тих, які мешкають у власних оселях (14%).

Рисунок 6. Тип житла, в якому на поточний момент мешкає ВПО в Закарпатській області

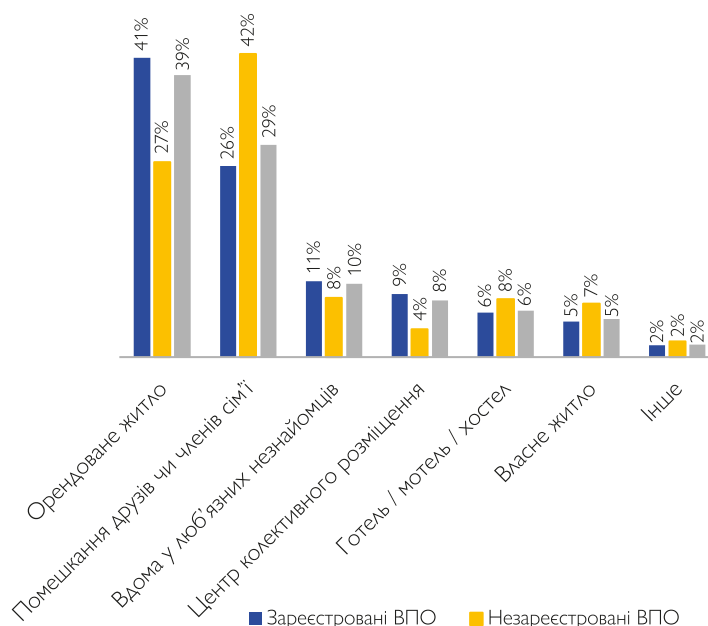
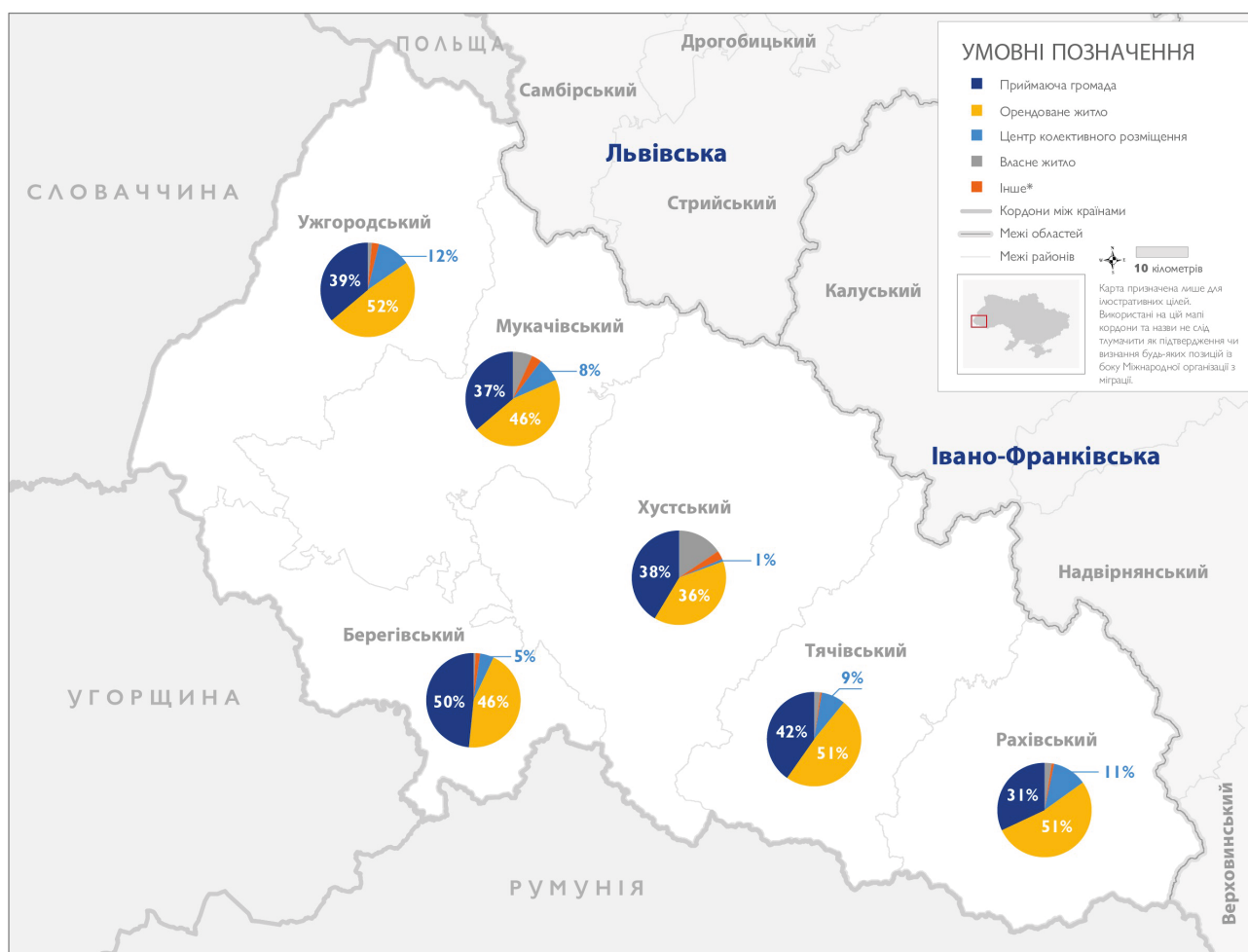

Рисунок 2. На мапі зображено основні області звичного проживання ВПО, які наразі мешкають у Закарпатській області

РИНОК ПРАЦІ ТА ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ

У рамках дослідження респондентам було задано кілька питань про стан і ситуацію із працевлаштуванням, у тому числі сектор економіки, в якому вони навчалися/здобували освіту, а також про конкретну професію. **Загалом 32% ВПО наразі працевлаштовані з повною чи неповною зайнятістю, як у віддаленому режимі так і ні, порівняно з 60% місцевого населення.** Як правило, серед тих, які зараз мають роботу, незареєстрованих ВПО більше, ніж зареєстрованих — особливо в професіях, які передбачають віддалену роботу, але і в інших також.

Основні сектори економіки, в яких навчаються/здобувають освіту (і зазвичай влаштовуються на роботу) ВПО, — це сфера послуг і торгівля, хоча значна частка з них мають досвід роботи в галузях ІТ/телекомунікацій, охорони здоров'я та в бізнесі. Для порівняння, місцеве населення здебільшого зайняте в секторах торгівлі, послуг, освіти та державного управління. У інших секторах приблизно такі самі пропорції серед ВПО та місцевого населення.

Рисунок 8. Нинішній статус зайнятості ВПО

ВПО, які працюють у секторі ІТ/телекомунікацій, а також мистецтва та дозвілля, до війни здебільшого постійно проживали у Києві чи Херсонській області. Особи, зайняті у важкій промисловості, походять переважно з Донецької та Харківської областей, у гірничодобувній промисловості — з Луганської; у торгівлі — з Запорізької, Київської та Миколаївської; у виробництві — із Сумської, а в сільському

господарстві — з Херсонської. Непропорційно багато ВПО, які до війни мали власний бізнес, прибули з Києва, Миколаївської та Дніпропетровської областей. Детальніше про зв'язки між секторами економіки і областями походження ВПО див. у Таблиці 3. Щодо секторів економіки, які не увійшли до переліку, помітних диспропорцій у кількостях ВПО, що прибули з тієї чи іншої області, немає.

Таблиця 3. Области звичного проживання ВПО, які навчалися/здобували освіту для працевлаштування в основних секторах економіки

Сектор економіки, в якому навчалися/здобували освіту ВПО	Основні області звичного проживання ВПО
ІТ, мистецтво й розваги	м. Київ, Херсонська область
Власний бізнес	Донецька, Харківська області
Важка промисловість	Донецька, Харківська області
Виробництво	Сумська область
Видобування корисних копалин	Луганська область
Енергетика	Запорізька область
Освіта	Чернігівська область, м. Київ, Дніпропетровська область
Охорона здоров'я	Сумська, Харківська області
Сільське господарство	Херсонська область
Соціальні послуги	м. Київ, Київська область
Торгівля	Запорізька, Київська, Миколаївська області

РИНОК ПРАЦІ ТА ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ

Закономірності гендерного розподілу між професіями та секторальним працевлаштуванням серед ВПО і місцевого населення дуже подібні. Сектори, в яких навчався/здобував освіту вищий відсоток ВПО-жінок, ніж ВПО-чоловіків — це (в порядку зменшення) освіта, торгівля, охорона здоров'я, сфера послуг та соціальна сфера. Внутрішньо переміщені

чоловіки в закарпатській області набагато частіше за ВПО-жінок наразі мають роботу, як у віддаленому режимі (15% серед ВПО-чоловіків і 10% серед жінок), так і на місцях (20% і 3% відповідно). На рисунку 10 представлено процентне співвідношення ВПО за конкретними професіями, незалежно від того, працевлаштовані вони зараз, чи ні.

Рисунок 9. Сектори економіки, в яких навчалися/здобували освіту ВПО

Більшість ВПО заявляють, що надають перевагу роботі на роботодавця, а не самозайнятості чи веденню власного бізнесу. Основні сектори, в яких ВПО шукають можливості працевлаштування та/або прагнуть працювати: це торгівля (25%), послуги (17%), транспорт (12%), виробництво (11%), освіта (11%), будівництво (10%) та охорона здоров'я (9%). Крім того, був значний інтерес до працевлаштування в таких секторах, як ІТ/телекомунікації та важка промисловість. Основні типи курсів професійної підготовки, які, на думку ВПО, підвищили би їхні шанси на працевлаштування — це іноземні мови, навички ІТ та ділові навички.

Рисунок 10. Професія респондентів-ВПО

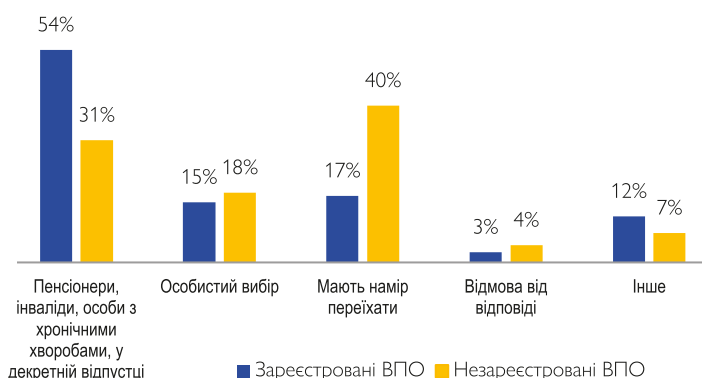
13% ВПО воліли би мати власний бізнес чи «працювати на себе», порівняно з 22% місцевого населення. Респонденти, зацікавлені у веденні власного бізнесу, здебільшого проживають у Мукачівському (17%) та Ужгородському (10%) районах, а найменше таких у Хустському. Хоча кількість ВПО, які висловлюють живий інтерес до відкриття місцевого бізнесу, порівняно мала, основні сектори, в яких вони зацікавлені — це виробництво та послуги. Переважна більшість ВПО, які ведуть власний бізнес, працюють у сфері надання послуг, слідом за якою ідуть роздрібна торгівля та сільське господарство. Основні типи підтримки, яких вони потребують для відкриття бізнесу — це послуги у сферах фінансових позик чи кредитів, юридичної/бухгалтерської допомоги та землі/нерухомості.

БЕЗРОБІТТЯ

Загалом 34% ВПО наразі не мають роботи, порівняно з 18% місцевого населення. Близько 72% ВПО, які наразі є безробітними (незалежно від того, шукають вони роботу чи ні), втратили роботу через війну, порівняно з 13% місцевого населення. Тоді як 19% ВПО наразі є безробітними, але шукають роботу, інші 15% не працевлаштовані та не шукають роботи. Активно шукає роботу дещо більша частка безробітних жінок (21%), ніж безробітних чоловіків (18%). Ще 9% ВПО вказали, що на даний момент тимчасово є безробітними, але планують повернутися до роботи, щойно їх викличе роботодавець. Це саме можна сказати про 1% місцевого населення. Частка ВПО, які припустили, що розпочнуть свій власний бізнес, становить 1%. Крім того, 15% ВПО є пенсіонерами, порівняно з 13% місцевого населення.

Головними причинами того, що безробітні зареєстровані ВПО не шукають роботу, є хронічні хвороби, інвалідність, перебування у декретній відпустці або на пенсії (див. рисунок 11).

Рисунок 11. Висловлені ВПО причини, з яких вони не шукають роботу

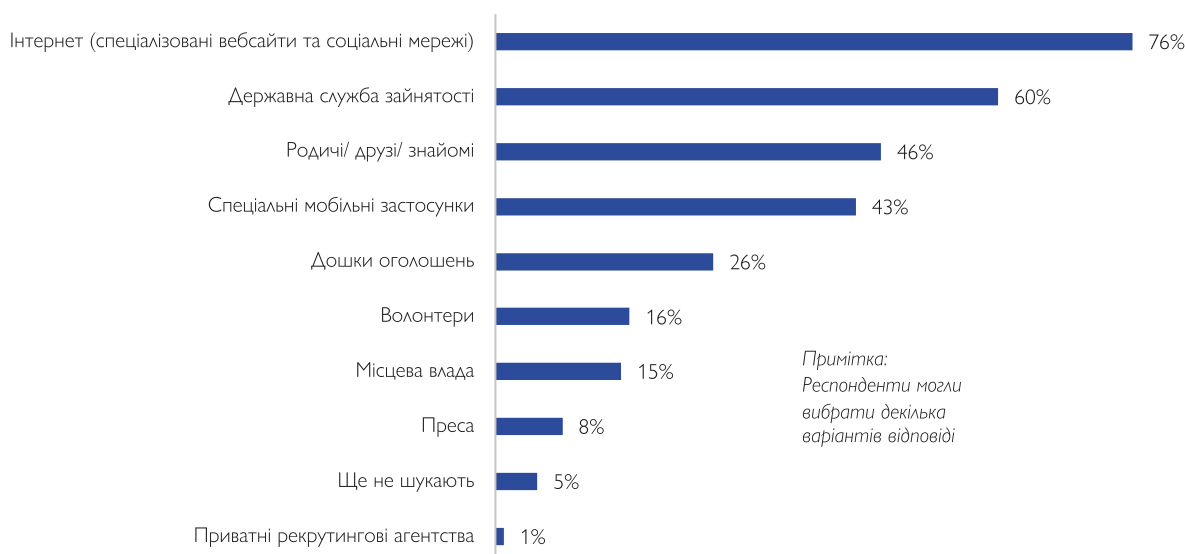

Принциповою причиною, названою незареєстрованими ВПО, є те, що вони планують виїхати до іншої місцевості, **що свідчить про кореляцію між відсутністю реєстрації та більш високим рівнем мобільності.**

У пошуку можливостей працевлаштування респонденти послуговуються широким спектром ресурсів, найпомітнішими серед яких є Державна служба зайнятості та онлайн-ресурси. Державна служба зайнятості є ключовим ресурсом для 80% місцевого населення, а також для 60% ВПО. Найбільш часто застосованими ресурсами серед ВПО (76%) були онлайн-сервіси, зокрема спеціалізовані веб-сайти з працевлаштування та платформи соціальних мереж. Крім того, ВПО дедалі ширше використовують спеціальні мобільні застосунки. Як можна було сподіватися, коло родичів та друзів частіше ставало в пригоді для представників місцевого населення (70%), ніж для ВПО (46%).

Проте існують відмінності між респондентами міст та в сільській місцевості. Люди, які мешкають у невеликих селах (70%), частіше користуються послугами Державної служби зайнятості, ніж ті, що проживають у великих селах і селищах (60%) чи великих містечках і містах (50%). До того ж, у невеликих селах ВПО частіше, ніж у решті місцевостей, покладаються в цьому питанні на місцеву владу. З іншого боку, ВПО, які мешкають у селищах і містечках, рідше за інші групи використовують для пошуку роботи спеціалізовані веб-сайти та соцмережеві платформи, але більше покладаються на газети. Жінки, які шукають роботу, частіше за чоловіків насамперед звертаються до Державної служби зайнятості, дощок оголошень, спеціалізованих веб-сайтів з працевлаштування та соцмережевих платформ.

Рисунок 12. Основні ресурси, якими користувалися ВПО у пошуку роботи

ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВИЩЕ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Вивчення поточних рівнів доходів домогосподарств виявило невелике зменшення рівня доходів серед місцевого населення, але суттєве падіння серед переміщеного населення у порівнянні з довоєнним часом.

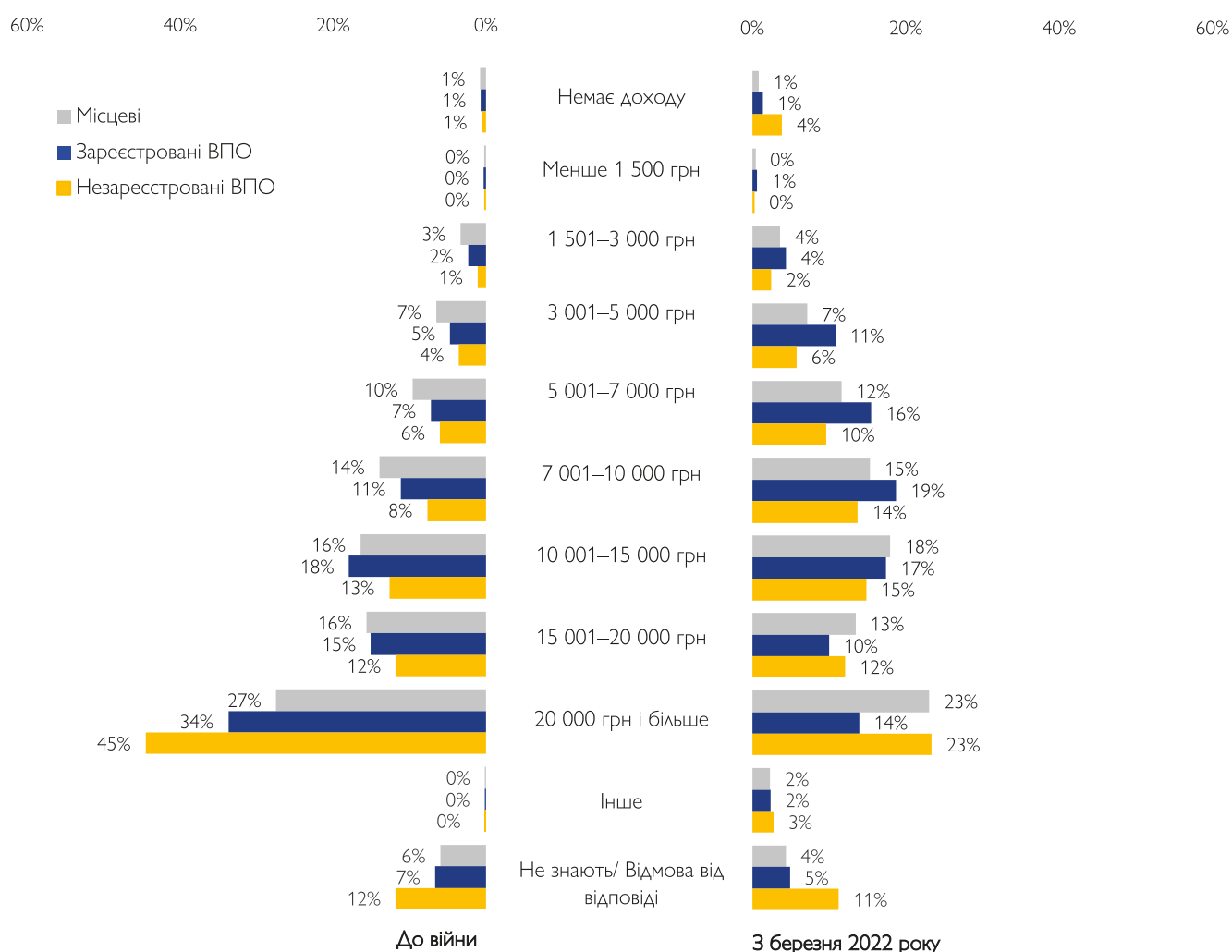
У широкому розумінні, до війни рівень доходів домогосподарств серед місцевого населення був нижчим, ніж серед тих, які наразі проживають у Закарпатській області як ВПО; а незареєстровані ВПО отримували вищі доходи, ніж зареєстровані (див. рисунок 13). Близько 34% місцевого населення до війни мали щомісячний дохід домогосподарства на рівні менше 10 000 грн., у порівнянні з 26% зареєстрованих і 19% незареєстрованих ВПО. Хоча нині частка місцевого населення з доходом нижче 10 000 грн. зросла на кілька відсотків (до 39%), серед зареєстрованих (51%) та незареєстрованих ВПО (36%) вона подвоїлася.

Частка осіб з доходом домогосподарств на рівні 1 500–7 000 грн дещо збільшилася серед місцевого населення (з 19% до 22%), але значно більш істотно зросла серед зареєстрованих (з 14% до 31%) та незареєстрованих ВПО (з 11% до 18%).

Окрім того, істотно зросла частка домогосподарств ВПО без жодних доходів: удвічі серед зареєстрованих ВПО (до 1%) та у десять разів серед незареєстрованих ВПО (до 4%), тоді як серед місцевого населення відповідна частка майже не змінилася (1%).

Слід зауважити, що дані щодо доходів домогосподарств у цьому дослідженні мають істотну помилку репрезентативності, зважаючи на те, що значний відсоток респондентів, у тому числі близько 12–14% незареєстрованих ВПО (6–7% серед інших груп), не бажали чи не могли надати цю інформацію.

Рисунок 13. Основні джерела доходу домогосподарств серед ВПО

ДЖЕРЕЛО ДОХОДУ

Основні джерела доходів домогосподарств у зареєстрованих і незареєстрованих ВПО суттєво відрізняються. Іноді переміщені особи залежать від декількох джерел доходів, хоча і в порівняно невеликих обсягах, тож респондентам дозволено було вказувати більше одного джерела доходу. Майже 63% домогосподарств зареєстрованих ВПО вважають основним джерелом доходу щомісячну грошову допомогу для ВПО, 24% залежать від соціальних виплат, а 31% — від пенсійних виплат. Крім того, 28% повідомили, що основним джерелом їхнього доходу є заробітна плата. Що стосується незареєстрованих ВПО, то тут 39% розраховують на заробітну плату, 19% — на пенсії та 11% — на соціальні виплати як основне джерело доходу. Для 11% основним доходом домогосподарства є грошова допомога ВПО: це дає підстави

припустити, що в їхніх домогосподарствах є принаймні одна зареєстрована ВПО. **Загалом незареєстровані ВПО видаються більш економічно незалежними.**

Незареєстровані ВПО сильніше залежать від коштів, надаваних друзями та родичами в Україні (24%) та за кордоном (14%), ніж зареєстровані ВПО (14% і 6%, відповідно). Хоча і в меншій кількості, значна частка незареєстрованих ВПО також називають основним джерелом доходу дохід від власного майна, а також прибуток від приватної підприємницької діяльності. Приблизно однаковий відсоток (трохи більше 4%) в обох групах ВПО залежить від виплат у зв'язку з інвалідністю.

Рисунок 14. Рівень потреб у місцевих послугах серед ВПО

ДОСТУП ДО МІСЦЕВИХ ПОСЛУГ

Тоді як серед ВПО тією чи іншою мірою існує попит на всі ключові місцеві послуги, основними затребуваними послугами є: загальні медичні послуги (24%), послуги спеціалізованої медичної допомоги (15%), послуги з охорони психічного здоров'я та психосоціальної підтримки (9%), підтримка осіб з інвалідністю/хронічними захворюваннями (8%), соціальні послуги (7%), догляд за дітьми/дитячі садочки (7%), початкова освіта (7%) та підтримка літніх (5%). Варто зауважити, що 46% ВПО заявляють, що взагалі не потребують місцевих послуг.

Серед осіб, які скористалися чи пробували скористатися місцевими послугами, частка зареєстрованих ВПО (44%), яким це легко вдалося зробити, є більшою порівняно з незареєстрованими ВПО (27%); хоча 22% останніх згодом вдалося отримати доступ до необхідних послуг. **Загалом майже 90% ВПО вдалося отримати доступ принаймні до деяких місцевих послуг, хоча це не завжди було легко.** Лише 2% повідомили, що взагалі не змогли отримати жодних послуг. Для ВПО, які зіткнулися з труднощами при отриманні доступу до місцевих послуг, основними причинами цього були: недостатня пропускна спроможність (30%); недоступність послуги (24%); необхідність сплати (21%); та неправоможність (14%).

Рисунок 15. Рівень потреб у місцевих послугах серед ВПО

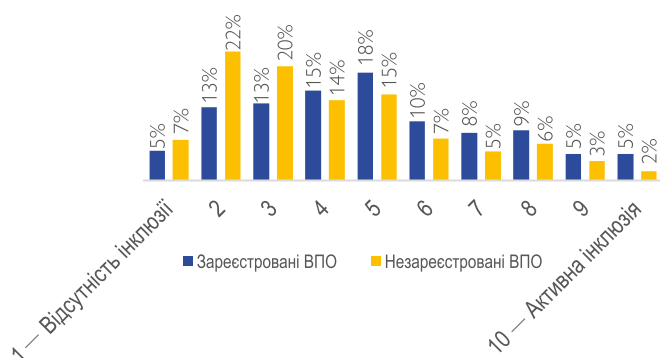

ІНКЛЮЗІЯ НА РІВНІ ГРОМАДИ

На питання щодо залучення до громадської діяльності 79% ВПО відповіли, що до цього часу жодним чином не були залучені (у порівнянні з 65% місцевого населення). Однак, відносно невелика частка (4–8%) брала участь у місцевій діяльності, що стосується соціального захисту, поселення, освіти та науки, а також у діяльності малих і середніх підприємств. Менше 1% брали участь у вирішенні питань місцевої політики.

Респондентів-ВПО просили за шкалою від 1 до 10 оцінити рівень власного включення в життя місцевої громади, де 1 позначає «відсутність включення», а 10 — «активну участь» (див. рисунок 16). Загалом розподіл відповідей у різних груп багато в чому подібний, хоча зареєстровані ВПО почуваються значно більш залученими в місцеві громади, ніж незареєстровані ВПО. Майже половина (48%) незареєстрованих ВПО оцінили свій рівень на 3 або менше, порівняно з 30% зареєстрованих ВПО. З іншого боку, 11% незареєстрованих ВПО оцінили свій рівень на 8 або більше, порівняно з 19% зареєстрованих ВПО.

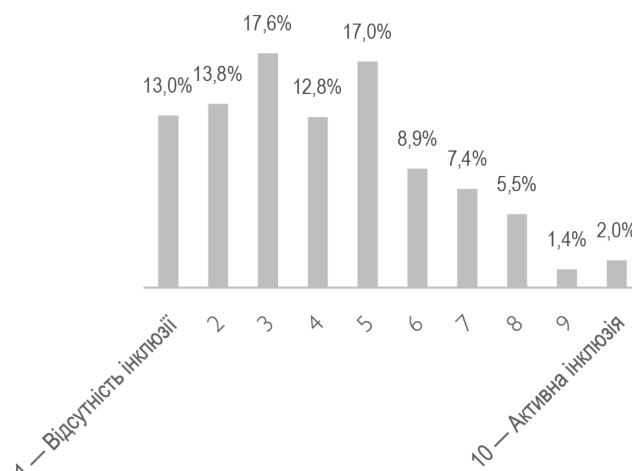
Рисунок 16. Суб'єктивна оцінка ВПО своєї інклюзії у життя місцевих громад

У підсумку, **більшість ВПО не почуваються включеними або почуваються лише частково включеними в місцеві громади: три чверті незареєстрованих ВПО і дві третини зареєстрованих ВПО поставили оцінку в 5 або менше балів.**

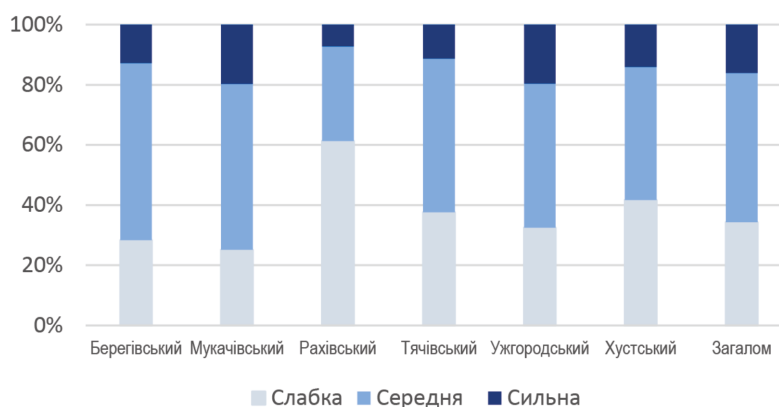
Респондентів із числа місцевого населення попросили за цією самою системою оцінити ступінь інклюзії представників ВПО у свої громади (див. рисунок 17). Їхні відповіді продемонстрували закономірності, схожі з відповідями ВПО, хоча озвучений ними ступінь інклюзії виявився навіть нижчим, ніж у самих ВПО. Зокрема, про повну відсутність інклюзії (1 бал) повідомив більший відсоток респондентів: 13% місцевого населення, порівняно з 5–7% ВПО. Більше того, 44% місцевого населення поставили оцінку в три або менше балів; 73% — 5 або менше і лише 9% — у 8 або більше.

Рисунок 17. Суб'єктивна оцінка ступеня інклюзії ВПО у життя місцевих громад представниками місцевого населення

На рисунку 18 показано відмінності між районами у суб'єктивній оцінці ВПО своєї інклюзії у життя місцевих громад. Оцінка від 1 до 3 балів за шкалою інклюзії представлена як «слабкий» рівень інклюзії; оцінка у 4–7 балів — як «помірний» рівень; а оцінка у 8–10 балів — як «сильний» рівень. Таблиця та графік демонструють, що за оцінками як місцевого населення, так і самих ВПО, перше місце за ступенем інклюзії ВПО в місцеві громади посідає Мукачівський район, за яким іде Ужгородський, тоді як у Рахівському, Хустському та Тячівському районах цей рівень значно нижчий.

Рисунок 18. Ступінь інклюзії в місцеві громади серед ВПО за районами

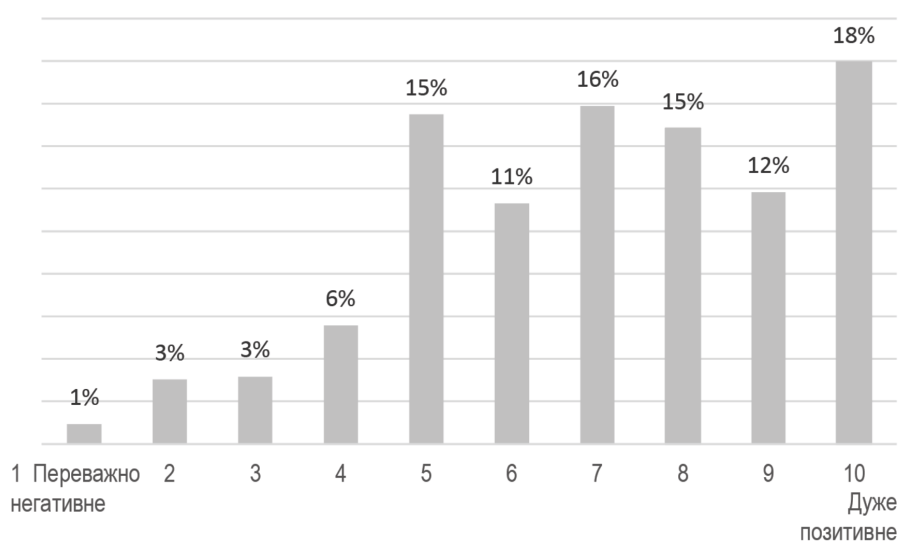

ІНКЛЮЗІЯ НА РІВНІ ГРОМАДИ

За словами 26% ВПО, головними перешкодами в досягненні більш високого рівня інклюзії є побутові труднощі та проблеми на рівні домогосподарств, які, ймовірно, варто було б розглянути детальніше шляхом квалітативного дослідження. Серед інших істотних проблем — недостатня взаємодія з представниками місцевого населення та брак громадських програм. Лише 4% ВПО вважають, що питання, пов'язані зі звиканням дітей до місцевої школи/грумади, становлять серйозну проблему. Брак взаємодії з місцевими громадами було помітно частіше названо перешкодою в Тячівському, Ужгородському

та Хустському районах, а брак громадських програм — у Рахівському та Хустському. У рамках дослідження ми також опитали місцеве населення щодо загального ставлення до ВПО, які прибувають до області після початку війни, за школою від 1 (здебільшого негативне) до 10 (дуже позитивне). Картина, що вимальовується з їхніх відповідей, сильно відрізняється від їхніх же оцінок рівня інтеграції ВПО (див. рисунок 19). **Місцеве населення в переважній більшості позитивно ставиться до присутності ВПО на території області.** Трохи менше половини (45%) поставили оцінку 8 і більше, і лише 13% — менше 5 балів.

Рисунок 19. Ставлення місцевого населення до ВПО, які прибули до області після лютого 2022 р.

Коли місцеве населення запитали про зміни, що відбулися в громаді після прибуття ВПО, респонденти переважно оцінили їх як позитивні (див. рисунок 20). Серед найчастіше згадуваних змін — зростання попиту на місцеві послуги (60%); зміна свого ставлення до інших регіонів України (34%), а також відчуття зміцнення громадської солідарності навколо спільної проблеми (28%). З-поміж інших зроблених спостережень основними були: поліпшення перспектив

розвитку завдяки появі нових талантів і навичок (21%); збільшення місцевого бюджету (12%); та поживлення громадського життя (8%). Це питання може потребувати подальшого розслідування, щоб вивчити потенційні наслідки довготривалого переміщення для суспільних тенденцій, ринку праці, доступу до соціальних послуг тощо. Можливо, вдасться послабити можливі труднощі шляхом відповідних і своєчасних інтервенцій та капіталізації тих змін, які вважаються більш позитивними.

Рисунок 20. Спостереження місцевого населення щодо змін, які відбулися з часу прибуття ВПО до області

НАМІРИ ЩОДО ПЕРЕМІЩЕННЯ

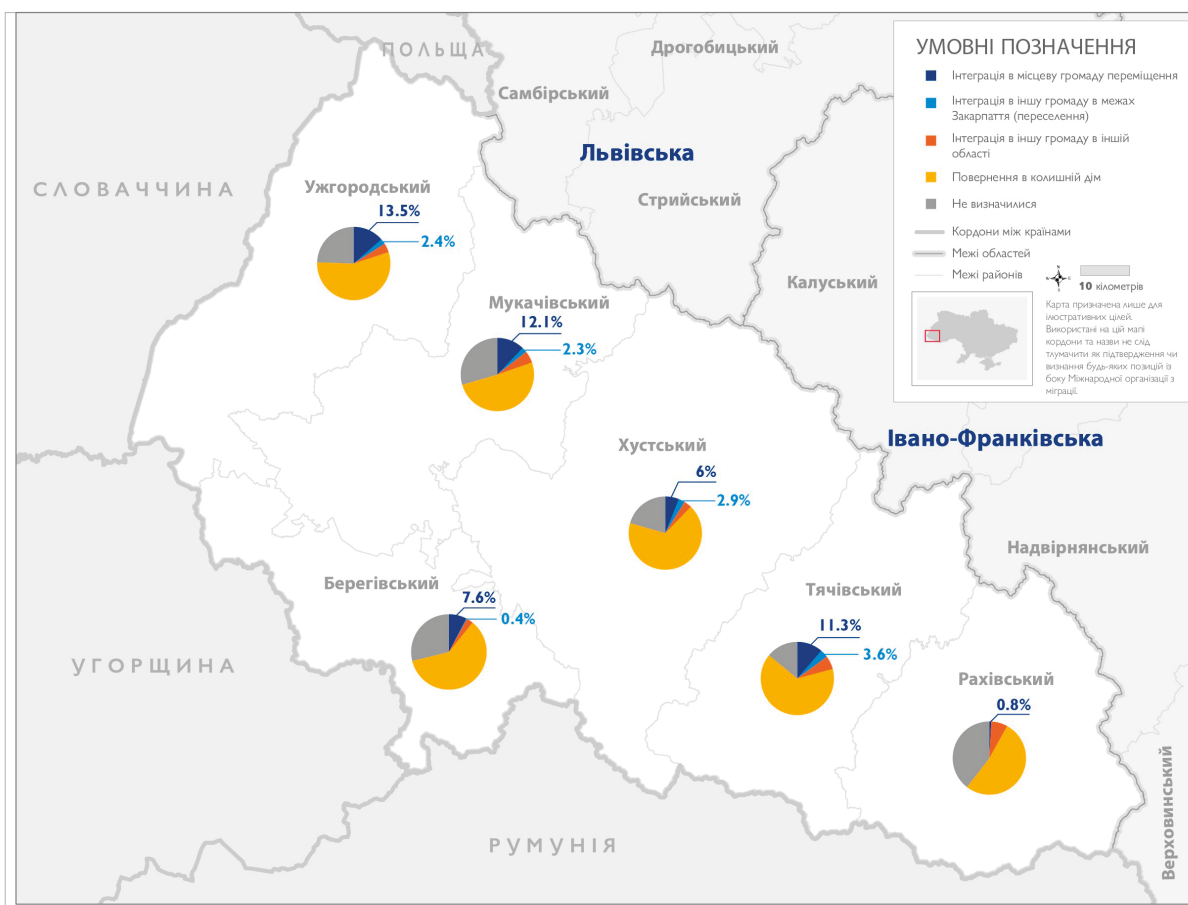
На запитання про те, чи задоволені вони життям у Закарпатській області, 51% ВПО відповіли, що цілком задоволені, а 44% — частково задоволені. Опитування чітко розмежувало безпосередні наміри ВПО щодо мобільності — чи планують вони залишатися на поточному місці, чи невдовзі переїдуть — та довгострокові плани остаточного вирішення проблем, пов'язаних із переміщенням, тобто інтегруватися у місцеву громаду, повернутися до місця походження чи переселитися до іншої місцевості. В короткостроковій перспективі 43% ВПО планують залишити своє поточне місце перебування, а 33% мають намір залишитися. Більшість із решти ще не визначилися (12%) або ж вважають, що це залежить від конкретних обставин (11%). **Втім, що стосується довгострокових рішень, то найбільш популярним варіантом для більшості ВПО є остаточне повернення до місця звичного проживання (58%). Результати дослідження свідчать, що 10% ВПО мають намір інтегруватися за місцем поточного перебування, 2% планують переїхати у інше місце в межах Закарпатської області, а 4% збираються переїхати до іншої області.** Істотних відмінностей між конкретними намірами щодо мобільності серед чоловіків і жінок не зафіксовано. Аналіз короткострокових і довгострокових намірів щодо мобільності свідчить про те, що серед осіб, які не планують виїздити зі свого міста/села/регіону (33%), 20% збираються інтегруватися в місцеві громади.

На мапі внизу показано переваги/наміри ВПО щодо подальшого пересування з розподілом за районами. Близько 11–14% ВПО, які планують залишитися у місцях поточного перебування на невизначений термін, проживають у трьох районах Закарпатської області: Ужгородському, Мукачівському та Тячівському. У цих самих трьох районах невелика, але помітна частка має намір назавсім переїхати до інших місцевостей Закарпатської області. У інших трьох районах області цим двом варіантам віддала перевагу істотно менша кількість ВПО.

Рисунок 21. Наміри ВПО щодо повернення, інтеграції та подальшого переселення

Рисунок 22. Мапа переваг/намірів ВПО щодо подальшого пересування з розподілом за районами

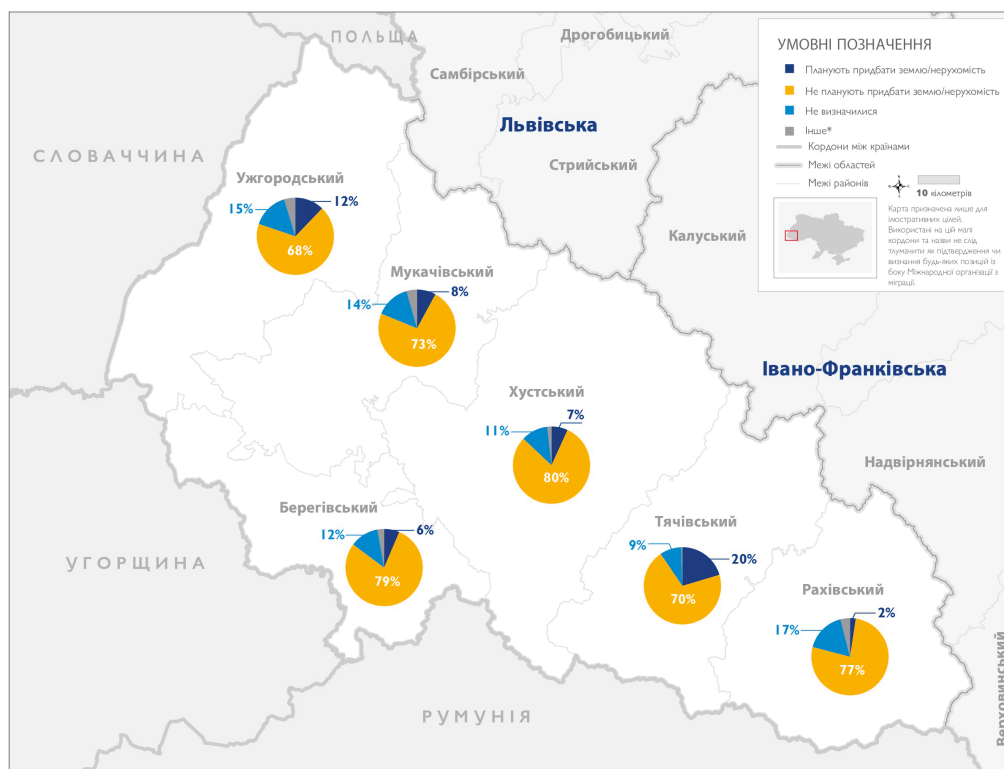

НАМІРИ ЩОДО ПЕРЕМІЩЕННЯ

На загальнонаціональному рівні 68% тих, хто вже розмірковує про переїзд, планують перебраться в інше місце в межах України, тоді як 20% розглядають варіант виїзду за кордон.⁸ Загалом по країні місцеве (непереміщене) населення частіше розглядає можливість переїзду в іншу країну (22%) порівняно з місцевим населенням Закарпатської області (10%). Загалом близько 42% людей обох статей наразі розглядають можливість покинути поточне місце проживання, а 35% — не розглядають. Хоча істотних відмінностей між конкретними намірами щодо мобільності серед чоловіків і жінок не зафіксовано, відсоток тих, хто мають намір повернутися до місць звичного проживання серед жінок (78%) вищий, ніж серед чоловіків (70%). На запитання, чи планують вони повертатися до місць звичного проживання впродовж наступних двох тижнів, 10% ВПО в Закарпатській області на момент проведення дослідження (листопад 2022 року) відповіли, що планують. Загалом серед ВПО 60% не мають наміру повернутися впродовж наступних двох тижнів. Причому найчастіше про відсутність такого наміру повідомляли зареєстровані ВПО: 66% із них, порівняно з 40% незареєстрованих. Знову-таки, значна частина висловлювала свої наміри з високим рівнем невизначеності та непередбачуваності: 29% загалом. Це можна

порівняти із середнім значенням у 32% ВПО по всій країні, які розмірковують про від'їзд із поточного місця перебування у наступні тижні, у тому числі 10%, які планують повернутися до місць постійного проживання. В Україні у ширшому сенсі, ВПО, які не мають наміру повертатися до місць звичного проживання впродовж наступних 2 тижнів, продовжують висловлювати преференційні довгострокові рішення, аналогічні висловленим у попередніх щомісячних раундах Опитування загального населення, проведених МОМ в останньому кварталі 2022 року.⁹ Найбільша частка ВПО, які прагнуть інтеграції в місцеву громаду, проживає у східному (206 000 осіб) та західному (201 000 осіб) макрорегіонах. Рідше висловлювали свій намір повернутися в довгостроковій перспективі молоді ВПО віком від 18 до 34 років (35%). Натомість ця група респондентів частіше висловлювала намір переселитися деінде (20%). Старші ВПО (від 60 років) найменше розмірковують над інтеграцією в громаду, де вони нині проживають (лише 6% мають такий намір), та переміщенням деінде (2%). Незалежно від їхніх преференційних довгострокових рішень на момент опитування, дві третини ВПО по всій країні передбачають необхідність залишатися у поточному місці перебування щонайменше ще на 6 місяців (станом на листопад–грудень 2022 року).

Рисунок 23. Мапа демонструє наміри ВПО щодо придбання землі/нерухомості в Закарпатській області з розподілом за районами

Плани виїхати чи залишитися в області можуть бути пов'язані з рішенням придбати житло чи розпочати бізнес на новому місці. 10% ВПО, що наразі мешкають у Закарпатській області, планують придбати тут землю чи нерухомість або вже в процесі придбання. Ще 13% поки

що не визначилися. Більший відсоток ВПО планують винаймати нерухомість: трохи більше 22%. Стосовно відкриття бізнесу в області, лише 1% ВПО заявляють, що мають наміри і можливості це зробити, а 11% ще не визначились.

⁸ Звіт про внутрішнє переміщення в Україні, Опитування загального населення, раунд 11, МОМ (25 листопада–5 грудня 2022 року).
Режим доступу: <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-internal-displacement-report-general-population-survey-round-11-25-november-5>

⁹ Там само.

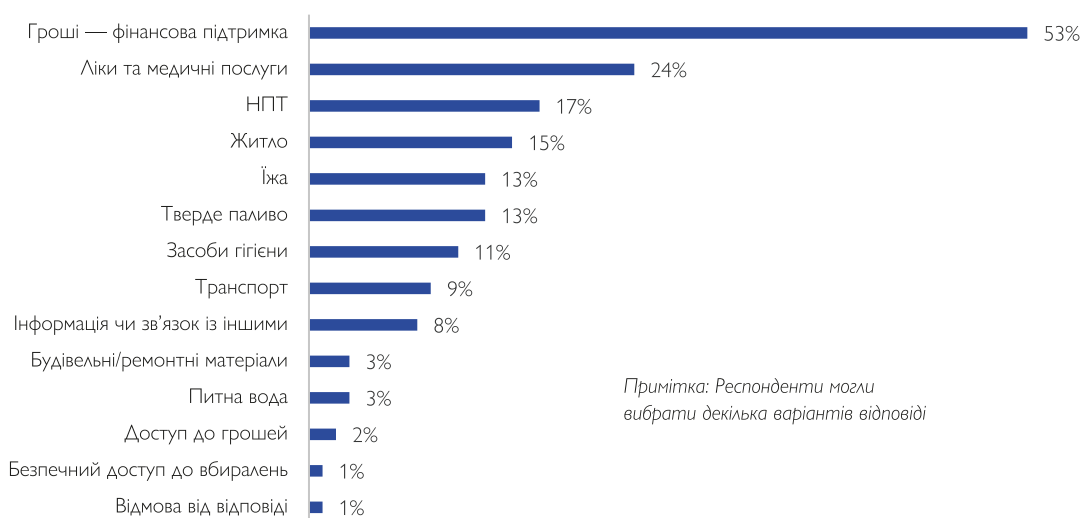
БАЗОВІ ПОТРЕБИ ТА ПРОБЛЕМИ

З огляду на те, що базові потреби часто є множинними і взаємопов'язаними, дослідження вимагало від респондентів визначити ключові потреби, причому дозволялося вибрати кілька відповідей (див. рисунок 24). Після цього їх просили визначити одну принципову потребу. Частіше за все як ВПО (53%), так і місцеве населення (36%) визначали основною потребою фінансову підтримку (грошову допомогу). Серед основних потреб ВПО були: медикаменти та медичні послуги (24%), непродовольчі товари, такі як ковдри, одяг, кухонне приладдя та свічки (17%), житло (15%), продукти харчування (13%), тверде паливо (13%) та засоби гігієни (11%). Хоча потреба у фінансовій допомозі є поширеною серед усіх ВПО, частіше про неї повідомляють жінки, як на національному рівні (69%), так і в Закарпатській області (59%). Брак

засобів жіночої гігієни (8%) та лікарських засобів або медичних послуг (30%) був менш помітним у Закарпатській області, ніж серед ВПО по Україні загалом.

Дві категорії потреб було ідентифіковано більшим відсотком місцевого населення порівняно з ВПО: будівельні/ремонтні матеріали та тверде паливо для опалення і приготування їжі. За даними одинадцятого раунду ОЗН (початок грудня 2022 р.), потреба у твердому паливі на Заході (38%) була помітно поширеніша, ніж у інших макрорегіонах країни: респонденти найчастіше повідомляли про потребу в дровах (31%) та брикетах (21%).¹⁰ Разом із тим, найпоширенішою відповіддю серед місцевого населення на Закарпатті було: жодної допомоги не потрібно (44%); аналогічну відповідь також надала значна частина ВПО (27%).

Рисунок 24. Основні потреби ВПО

Примітка: Респонденти могли вибрати декілька варіантів відповіді

Єдина принципова потреба, яку насамперед називала переважна більшість ВПО (60%) та місцевого населення — це грошова допомога. Другою найважливішою потребою серед ВПО (11%) є медикаменти/медичні послуги, слідом за якими йде житло та тверде паливо у приблизно рівних пропорціях (7–8%). Для місцевого населення на наступному місці серед принципівих потреб однаковою мірою стоїть потреба у твердому паливі й транспортних перевезеннях — майже по 20% респондентів. Трохи вищий порівняно з ВПО відсоток місцевого населення також назвав принциповою потребою медикаменти/медичні послуги (13%). В цілому ці результати відповідають ситуації на загальнонаціональному рівні, де 67% ВПО відчувають потребу в фінансовій допомозі, а відсоток тих, хто вважає її першочерговою потребою, є найвищим серед ВПО (53%) та не-ВПО (44%); тверде паливо посідає друге місце серед принципівих потреб як для ВПО, так і для не-ВПО.

Головне занепокоєння, висловлене групами респондентів, також стосується фінансових проблем. У випадку ВПО майже нарівні з ними йдуть відсутність сім'ї та друзів і бажання повернутися додому. Близько 20% ВПО бракує відчуття приналежності; але питання безпеки

непокоять більший відсоток незареєстрованих ВПО і представників місцевого населення (18%), ніж зареєстрованих ВПО (14%). Психологічні проблеми турбують 13-16% ВПО і лише трохи більше 9% місцевого населення. Забезпечення медичного догляду є проблемою для 6% ВПО (приблизно так само, як і для місцевого населення), але побоювання з приводу місцевої бюрократії та доступу до догляду за дітьми висловили менш ніж 5% ВПО. Зовсім не дивно, що на питання про те, що є першочерговим пріоритетом для покращення життєвого становища, найпоширенішою відповіддю майже усіх ВПО була змога повернутися до своїх домівок і громад. Інші головні пріоритети — вирішення фінансових проблем і працевлаштування.

Серед усіх груп респондентів головним побоюванням, пов'язаним конкретно із зимовим періодом, є ймовірність відключення постачання газу та/або електроенергії. Причому це більше непокоїть місцеве населення, ніж ВПО. До головних побоювань, названих респондентами з числа ВПО, також належать ймовірна відсутність змоги сплачувати за комунальні послуги та недостатня теплоізоляція помешкань. Ці два питання приблизно однаковою мірою стосувалися як ВПО, так і місцевого населення.

¹⁰ Там само

ПРИМІТКИ ЩОДО МЕТОДОЛОГІЇ

У цьому дослідженні застосовано кількісний підхід зі збиранням даних шляхом опитування вибірки домогосподарств з допомогою структурованих анкет і через особисті співбесіди. Опитування домогосподарств мало на меті збирання репрезентативних даних щодо цільових підгруп населення на рівні районів: зареєстрованих ВПО, незареєстрованих ВПО та представників місцевого (непереміщеного) населення. В рамках опитування представників місцевого населення з респондентами було проведено співбесіди з використанням такої самої анкети, що й для ВПО, але з певними модифікаціями: була незначна кількість як питань, призначених лише для ВПО, так і інших питань, призначених лише для не-ВПО. Збір даних було проведено в період 9–27 листопада 2022 року в усіх шести районах Закарпатської області: Ужгородському, Мукачівському, Хустському, Берегівському, Рахівському та Тячівському. Анкета опитування була надана інтерв'юерам українською та російською мовами, щоб респонденти мали змогу пройти опитування будь-якою мовою, за своїм бажанням.

Застосований у цьому дослідженні методологічний підхід розроблено МОМ у тісній співпраці з представниками усіх партнерських організацій, пов'язаних із цим дослідженням: Закарпатської обласної військової адміністрації (ОВА), Закарпатського обласного благодійного фонду «Едельвейс», Національного інституту стратегічних досліджень та Офісу реформ Уряду України. Дослідні цілі цього опитування в цілому ґрунтуються на інформаційних вимогах, визначених Закарпатською ОВА. На основі цих цілей було напрацьовано конкретні вимоги до даних, знову ж таки у тісній взаємодії з представниками кожної з партнерських організацій.

Вибірка: Згідно з даними, наданими Закарпатською ОВА, станом на середину серпня 2022 року в Закарпатській області було приблизно 175 000 зареєстрованих ВПО. Загальна кількість населення області до лютого 2022 року становила 1,26 млн. осіб (за оцінками 2021 р.). Хоча точна кількість незареєстрованих ВПО і невідома, виходячи з даних Опитування загального населення, МОМ зробила оцінку, що приблизно 20% переміщених осіб на території області не зареєстровані. В цілях побудови структури вибірки було вирішено вважати, що в області проживає близько 40 000 незареєстрованих ВПО. Втім, існує чимало доказів високого рівня мобільності та вторинних переміщень серед переміщеного населення (в тому числі за результатами цього дослідження): у значних кількостях прибувають нові ВПО, водночас інші переїжджають чи повертаються. Закарпатська ОВА розуміє важливість усвідомлення та реагування на потреби як незареєстрованих, так і зареєстрованих ВПО, тож звернулася до МОМ з проханням провести збір даних і серед цієї підгрупи населення області.

Цільовими групами населення для цього опитування виступають ВПО, які проживають у Закарпатській області на момент проведення опитування — як ті, що офіційно зареєстрували свій статус ВПО у органах влади, так і ті, які цього не робили — а також представники місцевого населення, які не були переміщені. Тому опитування домогосподарств мало на меті збирання репрезентативних даних щодо цільових підгруп населення на рівні районів. В опитуванні повинні були брати участь лише респонденти віком від 18 років. Щодо ВПО, які зареєстрували свій статус в регіональних/місцевих органах влади, Закарпатська ОВА мала змогу надати дослідницькій групі адреси їхнього проживання. Таким чином, більшість зареєстрованих ВПО було обрано шляхом вибірки за адресою. Водночас, також було проведено опитування серед репрезентативного зрізу місцевого (непереміщеного) населення, що проживає у тих самих місцевостях. Місцеве населення було відібрано довільним чином, шляхом обрання кожного третього помешкання в безпосередній близькості до адреси опитаної переміщеної особи.

Величина похибки на загальну кількість респондентів для кожного району

Район	Розмір вибірки			Похибка (CL 95%)		
	ВПО	Місцеві	Усього	ВПО	Місцеві	Усього
Берегівський	250	282	532	6,15%	5,84%	4,24%
Хустський	478	513	991	4,46%	4,32%	3,11%
Мукачівський	124	143	267	8,80%	8,19%	6,00%
Рахівський	221	258	479	6,59%	6,10%	4,48%
Тячівський	576	676	1 252	4,01%	3,77%	2,76%
Ужгородський	384	435	819	4,99%	4,70%	3,41%
Усього	2 033	2 307	4 340	2,17%	2,04%	1,49%

Ми спеціально старалися відібрати респондентів як з міських, так і з сільських місцевостей по всій області. Загалом, більшість респондентів опитування, насамперед серед ВПО, наразі мешкають у містах і великих селищах Закарпатської області. ВПО, особливо незареєстровані, з меншою ймовірністю ніж місцеве населення живуть у невеликих селах чи інших населених пунктах сільського типу. Частка ВПО, що до переміщення мешкали в містах і великих містечках — тобто, це їхні звичні місця проживання — ще вища і становить 70%.

ПРИМІТКИ ЩОДО МЕТОДОЛОГІЇ

Загальна кількість респондентів, що потрапили до вибірки, у кожній підгрупі для кожного району

Район	Статус респондентів, що пройшли опитування					Загальна к-ть ВПО	Загальна к-ть респондентів
	Місцеві жителі	Зареєстровані ВПО	Незареєстровані ВПО	ВПО протягом 2014–2022	ВПО в процесі реєстрації		
Берегівський	271	196	48	11	6	250	532
Мукачівський	502	378	85	11	15	478	991
Рахівський	140	92	22	3	10	124	267
Тячівський	253	169	47	5	5	212	479
Ужгородський	661	459	103	15	14	575	1 252
Хустський	420	324	59	15	1	384	819
Усього	2 247	1 618	364	60	51	2 023	4 340

Пілотне дослідження: Для того, щоб ретельно «випробувати на місцях» інструмент збору даних, на початку листопада 2022 року було проведено пілотне опитування. Опитування було проведено в підгрупі з 200 ВПО та респондентів із числа місцевого населення. На основі спостережень, наданих інтерв'юерами під час тестування, перед проведенням повноцінного опитування до анкети були внесені незначні зміни.

Навчання інтерв'юерів: До початку збору даних усі інтерв'юери пройшли підготовку, яка включала модулі з питань: методик чутливості при опитуваннях потенційно вразливих груп; методик активного слухання; принципів захисту даних; а також з технічних питань при використанні апаратного і програмного забезпечення (KoVo Toolbox), застосовуваного в дослідженні. Перед їх підготовкою МОМ провела підготовку інструкторів з вісьмома співробітниками дослідницької групи та регіональних органів влади, відповідальними за підготовку інтерв'юерів. В різних районах було проведено чотири навчальні сесії для підготовки 40 інтерв'юерів. 80% з них були жінки; 12,5% були молодшими за 25 років, 40% у віці 26-45 роки.

Конфіденційність та інформована згода: Контактні дані респондентів, надані дослідницькій групі Закарпатською ОВА, містили лише адреси місць проживання ВПО — жодних імен чи інших персональних даних надано не було. Інформуючи респондентів про мету опитування, інтерв'юер пояснював, що участь у ньому є суто добровільною, а анонімність респондентів та конфіденційність наданої ними інформації буде збережено. Не було зібрано жодної інформації, яка б могла уможливити ідентифікацію окремих респондентів. Також було перевірено, чи респонденту виповнилося 18 років. Усю зібрану інформацію негайно завантажували на захищений онлайн-сервер, після чого видаляли з інших пристроїв. Після завершення проекту всі дані буде видалено.

Контроль якості: З метою верифікації достовірності та якості збору даних, на півдорозі процесу збору даних МОМ вибрала по 5 випадкових анкет з кожного району (усього 30 анкет) і детально дослідила кожну з них, щоб отримати відповіді на такі питання: чи прийнятний рівень послідовності й узгодженості відповідей; чи всі запитання чітко зрозумілі респондентам; чи є питання, які часто залишаються без відповідей або на які дають несподівані відповіді; чи були якісь інші аномалії чи побоювання. На другому етапі було проведено телефонні співбесіди з 5 довільно обраними інтерв'юерами (з як мінімум 3 різних районів), під час яких було задано більш детальні питання щодо ходу ведення співбесіди.

Збір та аналіз даних: З метою забезпечення захисту та анонімізації даних усі анкети було заповнено на електронних планшетах, а всі дані — завантажено на захищений сервер МОМ. Анкета для опитування була надана інтерв'юерам через KoVo Toolbox, і їх попросили вводити дані безпосередньо в це програмне забезпечення. KoVo Toolbox дає змогу вводити дані та негайно отримувати доступ до них онлайн для завантаження координатором проекту. Крім того, якщо підключення до Інтернету недоступне або ненадійне, дані можна вводити в автономному режимі та надсилати пізніше. Після завершення збору та введення даних усі дані були перенесені до Статистичного пакету для соціальних наук (SPSS) та Microsoft Excel, де вони були вичитані та підтверджені. SPSS та Microsoft Excel було використано для аналізу даних, перехресних наборів даних та отримання кількісних результатів, включаючи графічні дані, представлені у звіті.

Обмеження: Основною проблемою з проведенням такого роду досліджень в Україні є отримання доступу до контактної інформації потенційних респондентів. Жорсткі нормативні документи в Україні щодо доступу до персональних даних означають, що державним установам та іншим інституціям, що зберігають персональні дані, загалом заборонено надавати їх. Проте, це дослідження проводилося за дорученням регіональної влади, яка мала змогу поділитися репрезентативною вибіркою даних, які вона має в розпорядженні, щодо адрес проживання зареєстрованих ВПО. Визначення місцезнаходження незареєстрованих ВПО в Україні пов'язане з додатковими труднощами, враховуючи відсутність реєстраційної інформації щодо них у органів влади. Однак, було можливо зібрати дані із загальної репрезентативної вибірки незареєстрованих ВПО, які мешкають поряд із місцевим населенням, на яке був орієнтований збір даних. Згідно зі звітами інтерв'юерів, значна кількість незареєстрованих ВПО відмовилася брати участь в опитуванні; так само, як і представники етнічних меншин, зокрема угорці та роми. Хоча порівняно мало жінок відмовлялися брати участь, орієнтовно до 20% чоловіків не бажали брати участь в дослідженні. Незважаючи на ці труднощі, було отримано репрезентативну вибірку ключових груп для опитування домогосподарств.

ПРЕДСТАВНИЦТВО МОМ В УКРАЇНІ

МОМ

ООН МІГРАЦІЯ